

НЕОФРАЗЕОЛОГИЗАЦИЯТА В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК (В СЪПОСТАВКА С РУСКИ)

Диана Благоева

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
d.blagoeva@ibl.bas.bg

NEOPHRASEOLOGIZATION IN BULGARIAN (IN COMPARISON WITH RUSSIAN)

DIANA BLAGOEVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
d.blagoeva@ibl.bas.bg

The article deals with new phraseological units which came into existence in the Bulgarian language at the end of the 20th and the beginning of the 21st century. New phrasemes in Russian are considered as well for the purposes of comparison. The most active mechanism for the formation of new phraseological units in both languages is discussed. Attention is also paid to the sources for enriching the phraseological stock of the studied languages. The expansion of colloquial units and the penetration of phrasemes from the language of various social groups, the language of advertising and media discourse, the language of public figures and the language of subcultures have had a significant impact on the phraseological system. Another source of enrichment is the transfer (loan translation) of phraseological units from some West European languages, especially from English.

Keywords: phraseology, new phraseological units, Bulgarian language, Russian language

1. Въведение

Комплексното изследване на неологизационните процеси, протичащи в славянските езици през последните три десетилетия, изисква да бъдат проучени и различните аспекти от възникването и функционирането на нови фразеологични единици. Необходимостта от систематизирано описание на резултатите от „неофразеологичния бум“, наблюдаван през този период, води до обособяването на самостоятелен дял в неологията: неологична фразеология (неофразеология) (Алефиренко, Семененко/Alefirenko, Semenenko 2009: 223). Първият по-значим принос в тази област на славянското езикознание е публикуваната през 2008 г. в Ополе колективна монография *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich, T. 3, Frazologia* (Mokienko, Walter 2008). Като обобщава опита,

натрупан при разработването на труда, Х. Валтер, един от редакторите на тома, очертава насоките, в които следва да се работи при проучване на промените в съвременната славянска фразеология: събиране на представително количество нов фразеологичен материал, прецизиране на терминологичния апарат, анализ на структурно-семантичните особености на неофразеологизмите, лексикографско описание на новата фразеология в специални речници (Валтер/Val'ter 2008). Важно е също така славянските фразеологични иновации да бъдат проучени и в съпоставителен план, което ще даде възможност да бъдат по-отчетливо открити явленията и развойните тенденции в синхронната езикова динамика.

Изследванията върху неологизационните процеси в българската фразеология все още са малко на брой и ограничени по обхват. Някои въпроси, свързани с причините за появата на нови фразеологизми през последните десетилетия и с механизмите, по които се извършва този процес, се разглеждат в публикации на В. Кювлиева (Кювлиева/Kyuvlieva 2005, 2008), Ст. Георгиева (Георгиева/Georgieva 2011), Т. Динева-Кирякова (Кирякова-Динева/Dineva-Kiryakova 2008), Д. Константинова (Константинова/Konstantinova 2008a, 2008b). Внимание на неофразеологизационните процеси отделя в изследванията си също Е. Недкова, която описва граматичните особености и тематичното разпределение на новите фразеологизми (Недкова/Nedkova 2015, 2017). Направени са първи стъпки и в проучването на българската неофразеология в съпоставка с други славянски езици: руски, сръбски и хърватски (Георгиева, Величкова/Georgieva, Velichkova 2008), полски (Благоева, Сосновски, Колковска/Blagoeva, Sosnowski, Kolkovska 2018), полски и украински (Sosnowski, Blagoeva, Tymoshuk 2018). Фразеологичните неологизми са коментирани също така с оглед на неографската практика (Нишева/Nisheva 2018) и на преподаването на български език като чужд (Константинова/Konstantinova 2013; Хаджиева, Манова/Hadjhieva, Manova 2019).

В тази статия ще бъдат разгледани някои аспекти на неофразеологизационните процеси в българския език, които досега не са били предмет на самостоятелно и по-системно проучване. За съпоставка е привлечен материал от близкородствен език – руския. Цел на анализа е да бъдат очертани основните източници и механизми за попълване на фразеологичния фонд на двата езика и да се разкрият по-важните междуезикови сходства и различия в това отношение. Хронологичният обхват на изследването покрива времето от последното десетилетие на 20. в. насам – период, белязан с радикални трансформации във всички сфери на обществения живот, които (както многократно е подчертавано в езиковедската литература) са важен социален фактор, обуславящ значителното динамизиране на развойните процеси в лексиката и фразеологията във всички славянски езици. Наблюденията са проведени предимно върху материал, извлечен от неологичните речници за двата езика (Пернишка, Благоева, Колковска/Pernishka, Blagoeva, Kolkovska 2001; Пернишка, Благоева, Колковска/Pernishka, Blagoe-

va, Kolkovska 2010; Буцева и др./Butseva et al. 2009–2014; Степанова/Stepanova 2011).¹

Във все още изграждащия се понятиен и терминологичен апарат на неологичната фразеология има множество нерешени и дискуссионни въпроси. Поради ограничения в обема тук няма възможност те да бъдат обсъждани. Коментар относно същността на понятието неофразеологизъм и критериите и методите за установяване на неологичния статус на фразеологизмите е направен в предходна наша разработка (Благоева, Сосновски, Колковска/Blagoeva, Sosnowski, Kolkovska 2018: 10–12). Постановките, изложени в нея, са приети като теоретична основа и на представяното изследване.

2. Същност и езикови механизми на неофразеологизацията

Фразеологичната неологизация е един от основните пътища, по които се осъществява концептуализирането на нови или актуализирани явления в процеса на познаване или преосмисляне на действителността от човешкото съзнание. Появата на неофразеологизми се обуславя преди всичко от необходимостта от обновяване на конотативно и аксиологично маркираните номинативни средства за целите на комуникацията, протичаща в нови, променени социокултурни условия. Както отбелязва Н. В. Алефиренко, „неофразеологизацията започва от прагматиката (в състава на всеки конструктивен възел фраземосемиозисът представлява егоцентрично ориентиран механизъм със свое особено предназначение: да обслужва и изразява комуникативно-прагматичните намерения на комуникантите); а [...] основен източник на неофразеологизацията е лингвокреативното мислене, което се опира на знанията и опита, които са закодирани от семантичната система на езика“ (Алефиренко/Alefirenko 2008: 213).²

Комуникативно-прагматичната обусловеност на неофразеологизацията определя наличието на редица специфики на фразеологичните неологизми в сравнение с лексикалните. Според В. Мокиенко една от основните разлики между тези два типа неологизми е свързана с това, че докато семантиката на лексикалните неологизми обикновено се отнася към нови, непознати досега за конкретния език номинативни сфери, то при фразеологичната неология се забелязва предпочитание преди всичко към „вече номинирани семантични полета, за които в речта е възникнала нужда от нова експресия“ (Мокиенко/Mokienko 2006).

Както в българския, така и в руския език възникването на нови фразеологизми в съвременния период се основава най-често на следните езикови механизми:

2.1. Фразеологизиране на свободни словосъчетания

Този механизъм, определян като репродуктивен или копирен, се свежда до преосмислянето на съществуващ в езика прототипен израз с конкретно значение, който не е експресивно или оценъчно маркиран, като залегналият в основата на свободното съчетание образ се активира с нова,

експресивна комплексна семантика (Ничева/Nicheva 1987; Калдиева-Захаријева/Kaldieva-Zaharieva 2013: 61). Чрез семантичен пренос на прототипно свободно словосъчетание възникват например следните нови фразеологизми: бълг. *обръщам палачинката* ‘променям някакво положение, състояние’, *избивам (изтрепвам) рибата* ‘смайвам, удивлявам с някакво свое действие или постъпка’, *клатя стола на някого* ‘застрашавам служебното положение на някого’, *въртвам кранчето* ‘спирам финансирането’, *слагам във фризера* ‘преустановявам за известно време някаква дейност’, *зареждам акумулаторите* ‘възстановявам физическите и психическите си сили’, *изваждам на тезяха* ‘предлагам за публична продажба, приватизация’, *развъртявам метлата* ‘извършвам уволнение на кадри по политически причини’; рус. *жирный дядя* ‘богат, преуспяващ човек’, *достать из нафталина* (шег.-ирон.) ‘възраждам, връщам към живот, към активна дейност’, *держатъ морковку перед кем, чем* ‘с обещания подбуждам някого, нещо към някакви действия’, *делить на десять* ‘отнасям се критично към някаква информация, не приемам всичко на доверие’, *братъ на буксир* ‘предавам опита си, знанията си на някого’, <левой> *ногой (ногами) открывать дверь (двери)* ‘имам свободен достъп до високопоставено лице’, *схватка (борьба, драка) бульдогов под ковром* ‘скрито противоборство на силни противници’, *протираетъ брюки* (ирон.) ‘бездействам на работното си място’, *при солнечном свете* ‘явно, открито’. Този пренос се извършва най-често по пътя на метафоризацията. Активират се някои метафори от сферата на спорта (бълг. *прехвърлям топката, разигравам топката*), медицината (бълг. *от една кръвна група сме* ‘имаме еднакви възгледи, интереси’; рус. *одной крови с кем* ‘с еднакви възгледи, интереси’, *головная боль* ‘грижи, тревоги за някого или нещо’), технологиите (бълг. *препълва ми се харддискът* ‘затормозявам се от много информация и задачи’) и др. В по-редки случаи се наблюдава метонимичен пренос: бълг. *скъсвам джоба* ‘обеднявам’; рус. *серые пиджаки* ‘политици с консерваторски уклон, обикновено свързани със съветската номенклатура’.

2.2. Фразеологизиране на терминологични съчетания

Нови фразеологични единици възникват също чрез метафорично или метонимично преосмисляне на многосъставни термини. Този процес се основава върху деспециализация и детерминологизация на съответните термини и преминава през няколко етапа: употреба на прототипното терминологично съчетание в нетипичен контекст, преосмисляне и развитие на ново преносно значение, закрепване на новото фразеологично значение в езиковата система, възможни стилистични промени (Никулина/Nikulina 2004; Колковска, Благоева/Kolkovska, Blagoeva 2017).

В съвременния период основни източници за фразеологизиране на терминологични съчетания са следните специални сфери: **спорт** (бълг. *финална права* с ново фразеологично значение ‘завършек, край на някакво събитие, явление’, *летящ старт* ‘започване на някаква дейност, работа с

възможности за бързо навлизане в нея и напредък поради определени предварителни преимущества', *къса скамейка* 'недостатъчен брой квалифицирани специалисти, подходящи за определена важна функция'; рус. *скамейка запасных* 'някой или нещо, което е резерв в някаква сфера на обществената дейност, бизнеса и др.', *длинная скамейка запасных* 'значителен брой квалифицирани специалисти, подходящи за определена важна функция'), **медицина** (бълг. *шокова терапия* 'радикални реформи, насочени към бързо излизане от кризисна ситуация'; рус. *коматозное состояние* 'състояние на пълен упадък, предвещаващо крах на нещо'), **икономика** (рус. *фирменный знак* 'характерен, отличителен признак'), **химия** и **физика** (бълг. <цялата> *Менделеева таблица* 'съвкупност от химически вещества и съединения, намиращи се някъде в голямо количество'; рус. *цепная реакция* 'следващи едно след друго действия, събития като резултат от някакво начално действие, събитие'³, *сухой остаток* 'краен резултат от някакви действия, обсъждания', <вся> *таблица Менделеева*), **компютърни технологии** (*бета версия* 'копие, повторение на някакъв оригинал'; рус. *защитный экран (фильтр)* 'нещо, което пречи на проявлението на нещо негативно') и др.

2.3. Фразеологизиране на прецедентни феномени

На фразеологизиране се подлагат преди всичко два типа прецедентни феномени⁴: някои видове прецедентни текстове⁵ и прецедентни изказвания⁶. В научната литература като прецедентни текстове се разглеждат широк кръг явления с вербален, невербален или хибриден характер: литературни произведения, текстове на песни, различен тип реклами, политически и публицистични текстове и др., а като прецедентни изказвания: крилати изрази, цитати, заглавия на художествени произведения и пр. (Гудков/Gudkov 2003). Фразеологизирането на подобен тип прототипи се отличава, по думите на В. Мокиенко, с известна парадоксалност във връзка с това, че се подлагат на семантични промени „устойчиви словосъчетания, носещи върху себе си печата на авторството и имащи вече в езика признат статус на възпроизводимост в готов вид“ (Мокиенко/Mokienko 2016: 511).

В разглеждания период основа за образуване на нови фразеологизми стават най-вече рекламни слогани, оригинални изрази на съвременни публични личности, в по-ограничена степен също заглавия на литературни произведения и филми, както и цитати от художествени произведения. В по-редки случаи се фразеологизират и прецедентни имена⁷. Необходима предпоставка за фразеологизирането на такива прототипи е те да са добили широка популярност и да са многократно възпроизвеждани като цитати в речевата практика. Оформянето на новия фразеологизъм често е съпътствано от формални модификации на изходния текст.

Активен източник на разнообразни по тип и характер фразеологични иновации е рекламният дискурс. В тази сфера на комуникация водещ е стремежът към привличане на вниманието на потребителската аудитория с

оригинални и въздействащи образи и послания (Бонджолова/Bondzholova 2015; Скнарев/Sknarev 2014). В резултат от популяризирането на атрактивни и запомнящи се рекламни текстове и визуални елементи може да възникнат и да се разпространят в речта експресивни изрази, които проявяват устойчивост и повече или по-малко трайно навлизат в неофразеологичното пространство на езика. С най-значим неогенен потенциал са слогани, чиито ключови думи имат символно значение (Скнарев/Sknarev 2014). Като пример може да се посочат фразеологизираните изрази *върхът на сладоледа*⁸ и *на една ръка разстояние* в българския език, водещи началото си от популярни телевизионни реклами. Тези изрази вече са пълноценна част от фразеологичния фонд на езика, а връзката им с прототипните прецедентни феномени е избледняла. Тенденции за установяване показват и следните по-нови фразеологизми, също произлизащите от рекламни образи и слогани: *вдигам самолета, простата ми алармира, и един мармот завива шоколад, пресъхнал ми е кладенецът* и др. В по-редки случаи рекламните текстове мотивират възникването и на фразеосхеми като *ето това ... чаках* (Бонджолова/Bondzholova 2015: 167). Рекламният дискурс е източник за възникването на следните неофразеологизми в руски: *в одном флаконе* ‘за различни неща, които се проявяват съвместно’, *лёни голубковы* (ирон.) ‘наивни, некомпетентни хора, които в стремеж към бързо забогатяване влагат средствата си във финансови пирамиди’ (по името на Лёня Голубков, персонаж от телевизионна рекламна серия от началото на 90-те години) (Буцева и др./ Butseva et al. 2014, т. 2: 427–428) и др.

И в двата езика се наблюдава фразеологизиране на цитати от изказвания на известни личности от съвременното общество – политици, журналисти, спортни дейци и др. Наред с разпространилия се в българския език още в началото на 90-те години на 20. век израз *да, ама не*, чието налагане и популяризиране се дължи на журналиста Петко Бочаров (Кювлиева/Kyuvlieva 2005: 140–141), като пример може да се посочат също фрази от рода на *затварям фабриката за илюзии, духам супата, обръч от фирми, сменям си чипа, постна пица, добре облечени бизнесмени* и пр. Всяка една от тях вече е надхвърлила рамките на идиолектното и okazjiоналното и показва (в различна степен) устойчивост и възпроизводимост в речта. В руския език подобен процес е протекъл при следните цитатни изрази: *мочить в сортире* ‘безжалостно унищожавам терористи, бандити’, *лечь на рельсы* ‘правя всичко за постигане на определена цел’ и др. (Мокиенко/Mokienko 2016: 511–512).

Фразеологизирането на цитати от литературни произведения и филми не е често явление и се открива само в анализирания руски материал: *наше всё* (разг.) ‘някой или нещо, което е национално достояние, национална гордост’ (по част от цитат от съчинението на А. А. Григориев „Взгляд на русскую литературу со смерти Пушкина“ (1859 г.), *за державу обидно* ‘за изразяване на обида, горест от унижаване на националното достойнство’

(по реплика на митничаря Верещчагин, герой от популярния съветски филм „Белое солнце пустыни“ (1970 г.).

В българския език фразеологизирането на прецедентни феномени като библионими и филмоними е рядкост. Може да се говори например за потенциална фразеологизация при изрече *дебна отвсякъде*, свързан със заглавието на игралния филм „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде“ (2008 г.) с режисьор Стефан Командарев, създаден по едноименния роман (2007 г.) на Илия Троянов. В езика на медиите това заглавие често бива възпроизвеждано като цитат и става обект на езикова игра чрез разнообразни формални трансформации, примери за което привежда М. Парзулова/Pargulova (2015). Това, което привлича вниманието в разглеждания филмоним, се дължи до голяма степен на съзнателно търсената несъвместимост между отрицателната семантична прозодия⁹ на глагола *дебна* в преносното значение ‘за нещо неприятно или някаква беда – заплашвам да сполетя някого всеки момент’ (РБЕ/РВЕ 2006: 664) и положително конотираната семантика на съществителното *спасение*. По пътя на аналогията в ролята на субект при глагола в съчетанието *дебна отвсякъде* все по-често биват употребявани и други положително конотирани съществителни имена като *щастие*, *успехът*, *любовта*, *чудеса*, *вдъхновение*, *откровение*, *бонуси*, *разнообразие*, *игри*, *празници*, *забавления* и пр., срв.: *Денят се очертава много добър. Вдъхновението ви дебне отвсякъде.* (в. „Дума“, 2012, бр. 132). *Той не отрича Любовта, а твърди, че любовта дебне отвсякъде.* (в. „Култура“, 2015, бр. 14). Разширяването на подобни нетипични употреби е предпоставка за възможното постепенно утвърждаване на ново метафорично значение на разглеждания израз. Фразеологизирането на заглавия на художествени произведения е сравнително по-широко представено в руски, като обикновено става дума за заглавия на творби от руската класика: *вишнёвый сад* ‘нещо, което въплъщава представата за щастлив живот и се идеализира’ (по заглавието на известната пиеса на А. П. Чехов), *дети Арбата* (неодобр.) ‘децата на бившия съветски елит, вземащи активно участие в перестройката и последвалите социални преобразувания през 80-те и 90-те години на 20. в.’ (по заглавието на романа на А. Рибиков (1987 г.), *собачье сердце* (неодобр.) ‘за прояви на войнствено невежество, краен цинизъм, агресия’ (по названието на повестта на М. А. Булгаков „Собачье сердце“ (1925 г.). При фразеологизирането прототипният текст може да претърпи трансформация, включително чрез похвати на езикова игра, срв. *броненосец в потёмках* (иронично прозвище на председателя на ЦК на КПСС Л. Брежнев с обиграване на популярния филмоним „Броненосец „Потёмкин“ (1925 г.).

Фразеологизиране на прецедентни имена се наблюдава само в руския език: *зиц-председатель* (*зицпредседатель*) *Фунт* ‘длъжностно лице, което заема ръководен пост формално, без право да взема отговорни решения’ (по името на персонаж от сатиричния роман на И. Илф и Е. Петров „Злат-

ният телец“ (1931 г.), *рога и копыта* (ирон.) ‘за фиктивно предприятие, учреждение, създадено с цел да се извлечат незаконни доходи’ (от названието на фиктивната кантора „Рога и копыта“ в същия роман).

Произхождащите от прецедентни феномени неофразеологизми по правило са националноспецифични. В редки случаи, когато се надхвърлят рамките на националното равнище на прецедентност¹⁰, може да се наблюдава междуезикова еквивалентност: срв. бълг. *загубен в превода*, рус. *потеряный в переводе* ‘за някого или нещо в ситуация, при която липсва пълноценна комуникация и взаимно разбиране’. Тези съответстващи си в структурно и семантично отношение нови фразеологизми възникват самостоятелно във всеки един от двата езика чрез фразеологизиране на превода на заглавието на популярния американски филм „Lost in translation“ (2003 г.) с режисьор София Копола.

2.4. Самостоятелно фразеобразуване

При самостоятелното конструиране на нови фразеологизми се създава оригинален израз с комплексно, фразеологично значение, без опора върху съществуващ в езика прототип. Този механизъм Ст. Калдиева-Захаријева определя като „творчески“, тъй като е свързан „със съзнателно търсене и специално подбиране на компоненти за постигане на силна експресия“ (Калдиева-Захаријева/Kaldieva-Zaharieva 2013: 61).

Експресията се поражда от необичайността и изразителността на образа, който изгражда вътрешната форма на фразеологизма, и се постига чрез различни похвати: метафора (бълг. *звездна болест* ‘поведение на известна личност с нереално високо самомнение’, рус. *тащиться как удав (уж) по стекловате (по пачке маргарина)* ‘изпадам във възторг, възхищение от нещо, изпитвам удоволствие от нещо’¹¹), метонимия (рус. *грузить мозги* ‘обременявам някого с някакви размишления, мисли’, *работники свистка и жезла <и полосатой палки, и фуражки, и квитанции>* (ирон.) ‘автоинспектори от пътно-патрулната служба’), алогизъм (бълг. *изправям на нокти някого* ‘силно изнервям или ядосвам някого’, *ще видя нещо през крив макарон* (ирон.) ‘никога няма да видя или да постигна нещо’, *махам си главата* (жарг.) ‘препивам с алкохол’; рус. *ставить (поставить) на уши* ‘заставям някого или нещо активно да действа, да работи’, *нести валютные яйца* ‘нося доход във валута’, *делать квадратные глаза* ‘правя се, че съм много изненадан от нещо или че не разбирам нещо’), хипербола (бълг. *на една боя разстояние* ‘при разминаване на превозни средства – в много голяма близост’), скрита антонимия (рус. *дружить против* (шег.-ирон.) ‘обединяваме се въз основа на обща вражда към някого, нещо’) и др. С подчертана експресия се отличават неофразеологизмите, в чийто лексикален състав присъства дума, специално създадена за конструиране на фразеологичния израз, като квазинеологизмите *тъломер*, *глупомер* и *советикус* съответно в бълг. *счувам тъломера (глупомера)* ‘проявявам много голяма глупост, тъпота’ и рус.

гомо (хомо) советикус ‘за обезличения, послушен съветски човек с неговия социален модел на поведение, мислене, начин на живот’.

2.5. Семантична неофразеологизация¹²

В българския език при фразеологични единици от утвърдения речников състав относително рядко се наблюдава семантичен развой. Като пример може да се посочи нововъзникналото значение ‘наркотик (кокаин или хероин)’ при познатия фразеологизъм *бяла смърт* с първоначално значение ‘смърт, причинена от замръзване’ (РБЕ/РВЕ 2001: 1076). В руски процесът е сравнително по-активен. Резултат от семантична неофразеологизация са изрази като: *братя по разуму* (шег.) ‘хора от една професия, със сходни убеждения, увлечения, принадлежност към нещо’ (с изходно значение ‘предполагаеми обитатели на други галактики’), *сойти с дорожки* ‘преустановявам дейността си в някаква област’ (с първоначално значение ‘отказвам се от по-нататъшно участие в състезания по бягане’), *ехать с ярмарки* ‘губя предишната си активност, дееспособност, претърпявам упадък’ (с изходно значение ‘за човек – достигам зряла възраст, старея’).

2.6. Фразеологична деривация¹³

Някои нововъзникнали фразеологизми стават основа за образуване на други фразеологични единици чрез различни фразеограматически и структурни трансформации. Така например на базата на глаголните неофразеологизми *пера пари* и *промивам мозъци* в българския език възникват съответно именните фразеологизми *перач на пари*, *пералня за пари*; *промивач на мозъци*. В руски неофразеологизмът *проверяють на вишивость* ‘разкривам чрез проверка някакви неявни качества, свойства на някого, нещо’ е основа за оформянето на фразеологизма *проверка на вишивость*, а *пар уходит в свисток* ‘някой губи своите сили, енергия напразно, за безсмислени неща’ мотивира обособяването на фразеологичния израз *уйти в свисток* ‘за сили, усилия и под. – бивам изразходен напразно’.

2.7. Вариране на фразеологични единици от утвърдения речников състав¹⁴

Периферно явление в неофразеологизацията е структурното трансформиране на съществуващи фразеологизми, в резултат на което възникват нови фразеологични варианти. Така например чрез замяна на лексикален елемент в структурата на утвърдена фразеологична единица са образувани следните нови фразеологични варианти: бълг. *удрям (уцелвам) бингото* ‘сполучвам, успявам в нещо’ (от *удрям (уцелвам) шестица <от тотото>*); рус. *греметь арматурой* ‘за много слаб човек’ (от *греметь костями*).

3. Сфери и източници на неофразеологизацията

По-голямата част от новите фразеологични единици възникват на домашна почва предимно в сферата на неформалната устна комуникация. Разговорно маркирани са например неофразеологизмите: бълг. *ритам си*

трудова книжка ‘поставям се в ситуация, в която съм заплашен от уволнение’, *минавам на левия тротоар* (на левия бряг, на другия бряг, вляво) ‘ставам хомосексуалист’, *избивам* (*изтрепвам*) *рибата*; рус. *жевать жевачку* ‘говоря и разсъждавам дълго и отегчително’, *под ковром* ‘скрито, тайно’, *попасть* (*попадать*) *под раздачу* ‘ставам обект на преследване, наказание, репресивни мерки, обикновено в хода на някаква кампания’ и редица други. Характерно за руския език е навлизането в по-широката речева практика на нова фразеология от просторечните пластове: *затрахать мозги* ‘лишавам някого от разсъдък, като упорито въздействам върху съзнанието му’, *по барабану* ‘съвсем безразлично’, *получить по рогам* ‘получавам отпор, противодействие’.

Роля за разширяването на състава на общоупотребимата фразеология имат също определени социолекти, от които в разговорната реч навлизат някои придобили по-широка популярност фразеологични единици. В българския език източник на нова фразеология е най-вече младежкият жаргон, откъдето водят началото си подчертано експресивни фразеологизми като *цепя мрака* <с *фенерче*> и *къртя мивки* ‘предизвиквам смайване, учудване с някаква своя (обикн. глупава, странна) проява’, *вертикална локва* ‘човек без цели и мечти’. В руски влиянието на жаргона при неофразеологизацията е значително (Мокиенко/Мокієнко 2016; Баско/Basko 2016): *поймать драйв* ‘изпитвам силни емоции от нещо’, *не надо лохматить бабушку* ‘не трябва да се лъже, мами’, *быть в (глухой) завязке* ‘отказвам се от вреден навик (пиянство, проституция, кражба)’. С произход от наркоманския жаргон са руските неофразеологизми: *забивать* (*забить*) *косяк* ‘изпушвам цигара с наркотично вещество’, *под дозой* ‘в състояние на наркотично опиянение’, *белый китаец* ‘силно действащ синтетичен наркотик с бял цвят’ и др. В българския език не се наблюдава по-широко разпространение на фразеологични единици от жаргона на наркоманите. „Донор“ на нова фразеология в руски е също така криминалното арго (т.нар. „блатной жаргон“): *красная крыша* ‘покровителство, прикритие, осигурявано от страна на правоохранителните органи’, *чёрная крыша* ‘покровителство, прикритие, осигурявано за пари от страна на престъпни групировки’, *намазать лоб зелёной* ‘обричам някого на смърт; убивам някого’, *закатать в асфальт* ‘жестоко се разправам с някого, унищожавам някого’¹⁵. В по-слаба степен процесът е представен и в български: *изтича му пясъкът* ‘време е някой да бъде ликвидиран, убит’, *пускам завесата* ‘скривам се след престъпление или неподходящо действие’ (Армянов/Армянов 2011). Незначителна роля за разширяване на съвременния фразеологичен фонд имат и някои други социолекти, сред които може да се посочи например компютърният сленг, срв. рус. *мама родная* ‘дънната платка на компютър’.

Съвременният медиен и политически дискурс са сфери с подчертана неогенна активност в областта на фразеологията (Кювлиева/Кювлиева 2005; Георгиева/Georgieva 2011; Баско/Basko 2016). От края на миналия век насам медийният език претърпява по думите на Мокиенко (Мокиен-

ко/Mokienko 2016: 498) „пълна преориентация“ в условията на значими обществено-политически и икономически трансформации и променени ценностни нагласи в обществото. Една от проявите на този (доста противоречив по резултатите си) процес и в двата разглеждани езика е колоквализацията на изразните средства. Медийното дискурсивно пространство се превръща не само в източник за популяризиране и установяване в по-широката речева практика на неофразеологизми с разговорен или жаргонен характер, но и в генератор на нова фразеология, главно на експресивно-конотативни устойчиви съчетания, отразяващи актуални явления от различни сфери на обществения живот: бълг. *дебели вратове, данъчна секира, депутатски кюфтета*; рус. *новые русские* ‘руските предприемачи и финансисти, стремително забогатели в периода на перестройката и разпадането на СССР в резултат на съмнителна дейност или на деловитостта и личните си качества’, *диванная партия* ‘малочислена политическа партия без политическа тежест’, *мальчики в коротких (розовых) штанишках* (презр.) ‘за младите реформатори от началото на 90-те години, дошли в политиката от научните сфери, без да имат управленски опит’. От друга страна езикът на медиите става посредник за разпространяването и налагането на редица нови фразеологични единици, възникнали (на домашна почва или чрез калкиране от други езици) в политическия дискурс: бълг. *гласувам с краката си, наказателен вот, политически труп, политическа метла*; рус. *в ручном режиме* ‘с постоянно вмешателство на ръководно лице в управлението на страната или региона поради невъзможността на системата да функционира самостоятелно’, *резать по живому* ‘прилагам по принуда твърди, радикални мерки, които може болезнено да засегнат гражданите’, *хлопнуть дверью* ‘демонстративно изразявам протеста си’, *зачищать поляну* ‘отстранявам политически конкуренти’, *перекрывать кислород* ‘лишавам някого от възможност за действие’¹⁶. Новата фразеология в публицистиката и в политическия дискурс се отличава с подчертана динамичност. Много от нововъзникналите в тези сфери експресивни устойчиви съчетания отразяват явления, актуални за обществото в конкретната историческа ситуация, и имат преходен характер, като при деактуализирането на означаваните явления бързо излизат от употреба (Георгиева, Величкова/Georgieva, Velichkova 2008: 286; Баско/Basko 2016: 64). Това се отнася например за част от активните през 90-те години на миналия век фразеологизирани съчетания като бълг. *сини мравки, син кинжал, червени мобифони, жълта метла, кюфарен търговец*; рус. *малиновые (бордовые, красные) пиджаки* (ирон.) ‘новите руснаци’, *серые пиджаки* и др., които днес имат характер на хронизми, бележещи знакови за вече отминало време явления.

Рекламата като вид медиатекст също е продуктивна област за пораждаване на фразеологични иновации. На това обръща внимание В. Бонджолова, която отбелязва, че „рекламното говорене влияе върху формирането на нови модни тенденции в речевата практика“ (Бонджолова/Bondzholova

2015: 168). Както личи от приведените в раздел 2.3. примери, и в двата разглеждани езика активно възникват и се разпространяват в речта нови фразеологични единици, създадени въз основа на популярни рекламни текстове и образи.

Разширяването и обогатяването на фразеологичния фонд протича не само чрез фразеобразуване на домашна почва, но и чрез трансфер на фразеологични единици от други езици. Това става преди всичко по пътя на калкирането (Благоева, Сосновски, Колковска/Blagoeva, Sosnowski, Kolkovska 2018; Баско/Basko 2018). И тук, както при лексиката, в съвременния период най-значимо е влиянието на английския език (предимно в американския му вариант). Както в български, така и в руски навлизат редица нови фразеологични калки и полукалки от английски: бълг. *подреждаме си къщичката* ‘въвеждам ред в някаква област’ (< англ. *put one's house in order*), *перфектната буря* ‘поредица от събития, които довеждат до сериозни сътресения в някаква област’ (< англ. *the perfect storm*), *дигитален (цифров) номад* ‘човек, който живее и пътува далеч от мястото, където работи, като изпълнява служебните си задължения отдалечено, с помощта на съвременните телекомуникационни технологии’ (< англ. *digital nomad*); рус. *хромая утка* (< англ. *lame duck*) ‘политик, който е загубил предишния си авторитет и влияние поради предстоящо излизане от властта’, *жирный кот* (< англ. *fat cat*) ‘състоятелен човек, който субсидира политическа партия или кампания’¹⁸, *класть (свои) яйца в разные корзины* ‘не рискувам всичките си вложения, правя само частични рискови вложения’ (< англ. *put eggs in different basket*). Образът, изграждащ вътрешната форма на фразеологичните калки, в повечето случаи е прозрачен за носителите на приемащия език. Затова при този тип фразеологизми (за разлика от фразеологичните заемки) „чуждостта“ обикновено не се осъзнава и те се вписват във фразеологичната система на езика без особени затруднения (Мокиенко/Mokienko 2006). В много случаи е трудно да се установи със сигурност дали става дума за калкиране на чуждоезиков образец, или за паралелен и независим процес на фразеологизиране на метафорични изрази във всеки един от езиците.

4. Заключение

Основен фактор за обогатяването и преобразуването на фразеологичния фонд на българския и руския език в съвременния период е комуникативно-прагматичната необходимост от обновяване на езиковите средства, чрез които се извършва експресивно-оценъчно (пре)назоваване на нови или придобили актуалност явления от динамично променящия се и глобализиращ се свят. Механизмите и структурно-семантичните модели, по които се образуват неофразеологизмите, не са новост за двата разглеждани езика. Активизират се фразеологизацията на съществуващи свободни словосъчетания, многосъставни термини или определени типове прецедентни текстове, самостоятелното конструиране на нови фразеологични изрази, в по-

ограничена степен също семантичният развой на съществуващи фразеологизми, фразеологичната деривация и фразеологичното вариране. Неофразеологизми възникват не само на домашна почва, но и чрез калкиране от други езици, водещо място сред които има английският.

Комуникативните сфери, в които най-широко се пораждат и функционират нови фразеологизми, са разговорната реч, медийният и политическият дискурс. Роля за разширяването на фразеологичния фонд на езика играе и вътрешното заемане от някои социолекти като младежкия жаргон и (по-активно в руски) жаргона на наркоманите и криминалното арго.

Част от неофразеологизмите възникват за оценъчно назоваване на (сравнително) нови за съответното общество явления и ситуации, като в повечето случаи изразяваната оценъчност е с негативен знак (Кювлиева/Кyuвlieva 2005, 2008). Други от нововъзникналите фразеологизми изразяват добре позната в езика семантика, но с активирание на по-различни, оригинални, необичайни образи. По този начин се разнообразяват експресивно-оценъчните езикови средства и се разширява фразеологичната синонимия или фразеологичното вариране в езика. Така например новонавлезлите изрази бълг. *офисен планктон*, рус. *офисный планктон* 'персонал, изпълняващ стандартни, нетворчески функции' актуализират значението на познатите устойчиви съчетания *канцеларски плъх* и *канцелярская крыса* чрез нова, свежа образност. Срв. също бълг. *слагам си ципа на устата* 'мълча, не говоря за нещо' (наред с познатите синоними *затварям си (зашивам си, стискам си, събирам си, свивам си) устата*); рус. *греметь арматурой* (наред с *греметь костями, кожа да кости*).

Като резултат от лингвокреативната дейност на съответната езикова общност новата фразеология отразява свойственото за тази общност световъзприемане и има националноспецифичен характер. Във връзка с това при възникналите на домашна почва неофразеологизми междуезикова еквивалентност се наблюдава сравнително рядко: *затварям (врътвам) кранчето* и *завернуть (закрывать, перекрыть, прикрутить) кран (краник), пускам фабриката за пари* и *включить (печатный) станок, от една кръвна група с някого и одной крови с кем*. При това обикновено става дума за частична еквивалентност. Междуезикови съответствия се откриват главно при новите фразеологични калки: бълг. *дигитален (цифров) номад, промиване на мозъци, изтичане на мозъци, сапунена опера, замитам под килима* и рус. *цифровой (дигитальный) номад (кочевник), промывать мозги, утечка умов, мыльная опера, заметить под ковёр*. Едновременното проникване в различни езици на фразеологични единици, възприети от един и същ източник, води до оформянето на нов пласт в интернационалната фразеология и е проява на езиковата глобализация.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Дефинициите на руските фразеологични единици, приведени като примери в статията, се основават на посочените лексикографски източници за руския език.

² Тук и по-нататък цитатите се привеждат в собствен превод.

³ Примерът е от Н. Баско (Баско/Basko 2016: 63).

⁴ Идеята за прецедентността като интертекстуално и лингвокултурно явление възхожда към въведеното от Ю. Караулов (Караулов/Karaulov 1987) понятие „прецедентен текст“. Впоследствие тази идея е широко коментирана и доразвита от редица учени (предимно в руското езикознание) (виж обзора при Петрова/Petrova 2010), като се въвежда родовото понятие прецедентен феномен. То обхваща видовете понятия прецедентен текст, прецедентно изказване, прецедентно име, прецедентна ситуация (Гудков/Gudkov 2003: 106 и следв.). Според Д. Гудков прецедентните феномени влизат в когнитивната база на съответната езикова общност и притежават следните задължителни признаци: инвариантност, еталонност, възпроизводимост, клишираност, оценъчна маркираност.

⁵ Според дефиницията на Р. Петрова и Б. Денизов „прецедентен е този текст, който е постигнал значителна популярност в рамките на даден език и/или култура и е лесно разпознаваем чрез своите езикови и/или културни характеристики дори и от неспециалисти и хора с невисок социален статус“, който е „свързан с характеристиките на времето, когато е създаден“, и отразява неговите особености и който има „устойчиво присъствие във времето в рамките на дадената лингвокултура“ (Петрова, Денизов/Petrova, Denizov 2014: 206).

⁶ Прецедентното изказване се определя като „репродуцируем продукт на речево-мисловната дейност, завършена и самодостатъчна единица, която може да бъде или да не бъде предикативна, сложен знак, сумата от значенията на който не е равна на неговия смисъл“, който се възпроизвежда нееднократно в речта (Гудков/Gudkov 2003: 107).

⁷ Прецедентните имена са „широко известни собствени имена, които се използват в текста не толкова за обозначаване на конкретен човек (ситуация, град, организация и др.), колкото в качеството на своего рода културен знак, символ на определени качества, събития, съдби“ (Нахимова/Nahimova 2007: 41).

⁸ Възникването и установяването на този израз е коментирано по-подробно от В. Кювлиева (Кювлиева/Kyuvlieva 2005: 141).

⁹ За същността на понятието семантична прозодия виж Благоева, Колковска/Vlagoeva, Kolkovska 2009 и цитираната там литература.

¹⁰ За различните равнища на прецедентност виж Гудков/Gudkov 2003: 103–104 и цитираната там литература.

¹¹ Примерът е от В. Мокиенко (Мокиенко/Mokienko 2016: 513).

¹² Терминът е на Х. Валтер (Валтер/Val'ter 2008).

¹³ Под въведения от А. Кунин термин фразеологична деривация обикновено се разбира образуването на нови фразеологизми въз основа на съществуващи фразеологични единици (Кунин/Kunin 1980), или – в много по-широк смисъл – изобщо процесът на пораждање на фразеологична единица. Тук се приема по-тясно схващане, според което фразеологичната деривация е образуване от изходна фразеологична единица на нов фразеологизъм със съотносимо, но не тъждествено значение и с различни фразеограматически характеристики, категориално-граматически или структурни особености.

¹⁴ Въпросът за вариативността на фразеологизмите е все още дискуссионен (най-вече по отношение на прокарването на граница между фразеологичните варианти и фразеологичните синоними) (Ничева/Nicheva 1987). Тук се приемат изложените от Ст. Калдиева-Захариева постановки, според които варирането е ка-

чествена или количествена промяна във формалния план на фразеологизмите при запазване на тяхната семантика (Калдиева-Захариева/Kaldieva-Zaharieva 2013: 178–184).

¹⁵ Примерът е от Н. Баско (Баско/Basko 2016: 64).

¹⁶ Примерите са от Н. Баско (Баско/Basko 2016).

¹⁷ Примерите са от Н. Баско (Баско/Basko 2018).

ЛИТЕРАТУРА

- Алефиренко 2008: *Алефиренко, Н. Ф.* Фразеология в свете современных лингвистических парадигм. Москва, Элпис.
- Алефиренко, Семенов 2009: *Алефиренко, Н. Ф., Н. Н. Семенов.* Фразеология и паремиология. Москва, Издательство „Флинта“, Издательство „Наука“.
- Армянов 2011: *Армянов, Г.* Социалният опит в изграждането и развитието на социолектите. – В: *Езикът и социалният опит.* София, Международно социолингвистическо дружество, с. 128–132.
- Баско 2016: *Баско, Н. В.* Фразеологические неологизмы русского политического дискурса. – *Политическая лингвистика*, 1(55), с. 58–65.
- Баско 2018: *Баско, Н. В.* Фразеологические неологизмы в русском языке: семантика, этимология, функционирование. – *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 3(81), с. 64–66.
- Благоева, Колковска 2009: *Благоева, Д., С. Колковска.* Семантична прозодия на някои групи каузативни глаголи в българския език (корпусно базирано изследване). – In: *Bulharská a slovenská lexikografia v zjednotenej Európe.* Bratislava, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Велико Търново, ИК „Знак’94“, с. 58–72.
- Благоева, Сосновски, Колковска 2018: *Благоева, Д., В. Сосновски, С. Колковска.* Фразеологични иновации в българския и полския език. – Балканистичен форум, 3, с. 9–20.
- Бонджолова 2015: *Бонджолова, В.* Особенности на рекламния език и стил. Лексикален аспект. Велико Търново, Фабер.
- Буцева и др. 2009–2014: *Буцева, Т. Н. и др.* Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 90-х гг. Т. 1–3. Санкт-Петербург, Дмитрий Буланин.
- Вальтер 2008: *Вальтер, Х.* Процессы неологизации в современной русской и славянской фразеологии. – *Przegląd Rusycystyczny*, 4, s. 27–39.
- Георгиева 2011: *Георгиева, Ст.* За характера на фразеологичните неологизми в българския език. – В: *Езиковедски изследвания в чест на проф. Сийка Спасова-Михайлова.* София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 163–170.
- Георгиева, Величкова 2008: *Георгиева, Ст., С. Величкова.* Фразеологичните неологизми в българския език и техните съответствия в други славянски езици. – В: *Славянска филология.* Т. 24. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 286–299.
- Гудков 2003: *Гудков, Д. Б.* Теория и практика межкултурной коммуникации. Москва, Гнозис.

- Калдиева-Захариева 2013: *Калдиева-Захариева, Ст.* Българска лексикология и фразеология. Т. 2. Българска фразеология. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.
- Караулов 1987: *Караулов, Ю. Н.* Русский язык и языковая личность. Москва, Наука.
- Кирякова-Динева 2008: *Кирякова-Динева, Т.* За фразеологизацията. Някои нови модели при възникването на новите фразеологизми. – Езиков свят, 6, с. 52–56.
- Колковска, Благоева 2017: *Колковска, С., Д. Благоева.* Детерминологизацията и нейната роля в неологизационните процеси в съвременния български език (в съпоставка с полски). – В: Българско-полски студии. София, Авангард Прима, с. 60–90.
- Константинова 2008а: *Константинова, Д.* За някои фразеологични неологизми в българския език. – В: Славистични проучвания. Велико Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, с. 57–66.
- Константинова 2008б: *Константинова, Д.* Фразеологични неологизми в българския език, мотивирани от обществено-политическия живот след промените през 1989 г. – In: Mokienko W., Walter, H. (eds.). Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 3. Frazologia. Greifswald – Opole, Universität Greifswald, Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, s. 297–304.
- Константинова 2013: *Константинова, Д.* Неологизмите и фразеологичните неологизми при преподаване на български език като чужд. – Opera Slavica, 4, s. 215–220.
- Кунин 1980: *Кунин, А. В.* Фразеологическая деривация в английском языке. – В: Вопросы словообразования и фразообразования в германских языках. Москва, с. 155–162.
- Кювлиева-Мишайкова 2005: *Кювлиева-Мишайкова, В.* За някои нови фразеологизми в българския език в годините на прехода (1990–2005). – Slavica Slovaca, 2, s. 140–143.
- Кювлиева-Мишайкова 2008: *Кювлиева-Мишайкова, В.* Корупцията, престъпността и политическите нрави във фразеотворчеството в българския език в посттоталитарното общество (1989–2006). – In: Mokienko W., H. Walter (red.). Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 3. Frazologia. Greifswald – Opole, Universität Greifswald, Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, s. 268–273.
- Мокиенко 2006: *Мокиенко, В. М.* Лексические и фразеологические неологизмы: общее и различное. – В: Русская академическая неография (к 40-летию научного направления). Санкт-Петербург, Лема, с. 116–121.
- Мокиенко 2016: *Мокиенко, В. М.* Русские лихие девяностые в лексикографическом зеркале. – В: Лексикографията в началото на XXI в. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, с. 498–515.
- Нахимова 2007: *Нахимова, Е. А.* Прецедентные имена в массовой коммуникации. Екатеринбург, Уральский государственный педагогический университет.

- Недкова 2015: *Недкова, Е.* Фразеограматическа характеристика на фразеологичните иновации в българския език. – В: Научное наследие академика В. И. Борковского и современная русская словесность. Материалы Международной научной конференции. Волгоград, Волгоградский государственный университет, с. 304–311.
- Недкова 2017: *Недкова, Е.* Основни концептосфери на фразеологичните иновации в българския език. – В: Арnaudов сборник, т. 9. Русе, ЛЕНИ-АН, с. 429–432.
- Ничева 1987: *Ничева, К.* Българска фразеология. София, Наука и изкуство.
- Нишева 2018: *Нишева, Б.* Неографското представяне на фразеологичните неологизми в българския и в чешкия език. – In: *Slovanská lexikografie počátkem 21. století.* Praha, Slovanský ústav AV ČR, s. 347–354.
- Парзулова 2015: *Парзулова, М.* За езиковата игра в българските медии. – В: Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи. Благоевград, УИ „Неофит Рилски“, с. 291–297.
- Пернишка, Благоева, Колковска 2001: *Пернишка, Е., Д. Благоева, С. Колковска.* Речник на новите думи и значения в българския език. София, Наука и изкуство.
- Пернишка, Благоева, Колковска 2010: *Пернишка, Е., Д. Благоева, С. Колковска.* Речник на новите думи в българския език (от края на ХХ и началото на ХХІ век). София, Наука и изкуство.
- Петрова 2010: *Петрова, Н. В.* Эволюция понятия „прецедентный текст“. – Вестник Иркутского государственного лингвистического университета, с. 176–182.
- Петрова, Денизов 2014: *Петрова, Р., Б. Денизов.* За прецедентните текстове и лингвокултурологията. – Научни трудове на Русенския университет, т. 53, серия 5.2, с. 204–210.
- РБЕ 2001: Речник на българския език. Т. 1 (А–Б). 2. доп. и прераб. изд. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, ЕТ „ЕМАС“.
- РБЕ 2006: Речник на българския език. Т. 3 (Г–Деятел). 2. доп. и прераб. изд. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, ЕТ „ЕМАС“.
- Скнарев 2014: *Скнарев, Д. С.* Неофразеологизм как средство создания образа в рекламном дискурсе. Электронный научный журнал Современные проблемы науки и образования, 4. <<https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14127>> (дата на достъп: 23.01.2018).
- Степанова 2011: *Степанова, Л.* (ред.) Словарь новой русской лексики и фразеологии. Olomouc.
- Хаджиева, Манова 2019: *Хаджиева, Е., Р. Манова.* Нови фразеологизми в българската разговорна практика на чужденци. – В: Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 14–15 май 2019 година). София, Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 83–90.
- Mokienko, Walter 2008: *Mokienko W., H. Walter* (eds.). *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich.* 3. Frazologia. Greifs-

wald – Opole, Universität Greifswald, Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.

Sosnowski, Blagoeva, Tymoshuk 2018: *Sosnowski, W., D. Blagoeva, R. Tymoshuk*. New Bulgarian, Polish, and Ukrainian phraseology and language corpora. – *Cognitive Studies/Études Cognitives*, 18, pp. 1–14. <<https://doi.org/10.11649/cs.1768>>.

REFERENCES

- Alefirenko 2008: *Alefirenko, N. F.* Frazeologija v svete sovremennykh lingvisticeskikh paradigim. Moskva, Elpis.
- Alefirenko, Semenenko 2009: *Alefirenko, N. F., N. N. Semenenko*. Frazeologija i paremiologija. Moskva, Izdatel'stvo "Flinta", Izdatel'stvo "Nauka".
- Armyanov 2011: *Armyanov, G.* Sotsialniyat opit v izgrazhdaneto i razvitiето na sotsiolektite. – In: *Ezikat i sotsialniyat opit*. Sofia, Mezhdunarodno sotsiolingvistichecko druzhestvo, s. 128–132.
- Basko 2016: *Basko, N. V.* Frazeologicheskie neologizmy russkogo politicheskogo diskursa. – *Politicheskaja lingvistika*, 1(55), s. 58–65.
- Basko 2018: *Basko, N. V.* Frazeologicheskie neologizmy v russkom jazyke: semantika, etimologija, funkcionirovanie. – *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*, 3(81), s. 64–66.
- Blagoeva, Kolkovska 2009: *Blagoeva, D., S. Kolkovska*. Semantichna prozodiya na nyakoi grupi kauzativni glagoli v balgarskiya ezik (korpusno bazirano izsledvane). – In: *Bulharská a slovenská lexikografia v zjednotenej Európe*. Bratislava, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Veliko Tarnovo, IK "Znak'94", s. 58–72.
- Blagoeva, Sosnowski, Kolkovska 2018: *Blagoeva, D., V. Sosnowski, S. Kolkovska*. Frazeologichni inovatsii v balgarskiya i polskiya ezik. – *Balkanistichen forum*, 3, s. 9–20.
- Bondzholova 2015: *Bondzholova, V.* Osobenosti na reklamniya ezik i stil. Leksikalen aspekt. Veliko Tarnovo, Faber.
- Butseva et al. 2009–2014: *Butseva, T. N. et al.* Novye slova i znachenija. Slovar'-spravochnik po materialam pressy i literatury 90-h gg. T. 1–3. Sankt-Peterburg, Dmitrij Bulanin.
- Georgieva 2011: *Georgieva, St.* Za haraktera na frazeologichnite neologizmi v balgarskiya ezik. – In: *Ezikovedski izsledvaniya v chest na prof. Siyka Spasova-Mihaylova*. Sofia, Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov", s. 163–170.
- Georgieva, Velichkova 2008: *Georgieva, St., S. Velichkova*. Frazeologichnite neologizmi v balgarskiya ezik i tehnite saotvetstviya v drugi slavyanski ezitsi. – In: *Slavyanska filologiya*. T. 24. Sofia, Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov", s. 286–299.
- Gudkov 2003: *Gudkov, D. B.* Teorija i praktika mezhkul'turnoj kommunikatsii. Moskva, Gnozis.
- Hadzhieva, Manova 2019: *Hadzhieva, E., R. Manova*. Novi frazeologizmi v balgarskata razgovorna praktika na chuzhdentsi. – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata*

- godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik "Prof. Lyubomir Andreychin" (Sofia, 14–15 may 2019 godina). Sofia, Izd. na BAN "Prof. Marin Drinov", s. 83–90.
- Kaldieva-Zaharieva 2013: *Kaldieva-Zaharieva, St.* Balgarska leksikologiya i frazeologiya. T. 2. Balgarska frazeologiya. Sofia, Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov".
- Karaulov 1987: *Karaulov, Ju. N.* Russkij jazyk i jazykovaja lichnost'. Moskva, Nauka.
- Kiryakova-Dineva 2008: *Kiryakova-Dineva, T.* Za frazeologizatsiyata. Nyakoi novi modeli pri vaznikvaneto na novite frazeologizmi. – *Ezиков svyat*, 6, s. 52–56.
- Kolkovska, Blagoeva 2017: *Kolkovska, S., D. Blagoeva.* Determinologizatsiyata i neynata rolya v neologizatsionnite protsesi v savremenniya balgarski ezik (v sapostavka s polski). – In: *Balgarsko-polski studii*. Sofia, Avangard Prima, s. 60–90.
- Konstantinova 2008a: *Konstantinova, D.* Za nyakoi frazeologichni neologizmi v balgarskiya ezik. – In: *Slavistichni prouchvaniya*. Veliko Tarnovo, UI "Sv. sv. Kiril i Metodiy", s. 57–66.
- Konstantinova 2008b: *Konstantinova, D.* Frazeologichni neologizmi v balgarskiya ezik, motivirani ot obshtestveno-politicheskiya zhivot sled promenite prez 1989 g. – In: *Mokienko W., Walter, H. (eds.). Komparacija systemów i funkcionowania współczesnych języków słowiańskich. 3. Frazeologia*. Greifswald – Opole, Universität Greifswald, Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, s. 297–304.
- Konstantinova 2013: *Konstantinova, D.* Neologizmite i frazeologichnite neologizmi pri prepodavane na balgarski ezik kato chuzhd. – *Opera Slavica*, 4, s. 215–220.
- Kunin 1980: *Kunin, A. V.* Frazeologicheskaja derivatsija v anglijskom jazyke. – In: *Voprosy slovoobrazovaniya i frazoobrazovaniya v germanskikh jazykakh*. Moskva, s. 155–162.
- Kyuvlieva-Mishaykova 2005: *Kyuvlieva-Mishaykova, V.* Za nyakoi novi frazeologizmi v balgarskiya ezik v godinite na prehoda (1990–2005). – *Slavica Slovaca*, 2, s. 140–143.
- Kyuvlieva-Mishaykova 2008: *Kyuvlieva-Mishaykova, V.* Koruptsiyata, prestapnostta i politicheskite nravi vav frazeotvorchestvoto v balgarskiya ezik v posttotalitarnoto obshtestvo (1989–2006). – In: *Mokienko W., H. Walter (red.). Komparacija systemów i funkcionowania współczesnych języków słowiańskich. 3. Frazeologia*. Greifswald – Opole, Universität Greifswald, Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, s. 268–273.
- Mokienko 2006: *Mokienko, V. M.* Leksicheskie i frazeologicheskie neologizmy: obshchee i razlichnoe. – In: *Russkaja akademicheskaja neografija (k 40-letiju nauchnogo napravlenija)*. Sankt-Peterburg, Lema, s. 116–121.
- Mokienko 2016: *Mokienko, V. M.* Russkie *lihie devjanostye* v leksikograficheskom zerkale. – In: *Leksikografijata v nachaloto na XXI v.* Sofia, AI "Prof. Marin Drinov", s. 498–515.
- Mokienko, Walter 2008: *Mokienko W., H. Walter (eds.). Komparacija systemów i funkcionowania współczesnych języków słowiańskich. 3. Frazeologia*. Greifswald – Opole, Universität Greifswald, Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.

- Nahimova 2007: *Nahimova, E. A.* Pretsedentnye imena v massovoj kommunikatsii. Ekaterinburg, Ural'skij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet.
- Nedkova 2015: *Nedkova, E.* Frazeogramaticheska harakteristika na frazeologichnite inovatsii v balgarskiya ezik. – In: Nauchnoe nasledie akademika V. I. Borkovskogo i sovremennaja russkaja slovesnost'. Materialy Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii. Volgograd, Volgogradskij gosudarstvennyj universitet, s. 304–311.
- Nedkova 2017: *Nedkova, E.* Osnovni kontseptosferi na frazeologichnite inovatsii v balgarskiya ezik. – In: Arnaudov sbornik, t. 9. Ruse, LENI-AN, s. 429–432.
- Nicheva 1987: *Nicheva, K.* Balgarska frazeologiya. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Nisheva 2018: *Nisheva, B.* Neografskoto predstaviane na frazeologichnite neologizmi v balgarskiya i v cheshkiya ezik. – In: Slovanská lexikografie počátkem 21. století. Praha, Slovanský ústav AV ČR, s. 347–354.
- Parzulova 2015: *Parzulova, M.* Za ezikovata igra v balgarskite medii. – In: Lingvistikata: istoriya, predizvikatelstva, perspektivi. Blagoevgrad, UI “Neofit Rilski”, s. 291–297.
- Pernishka, Blagoeva, Kolkovska 2001: *Pernishka, E., D. Blagoeva, S. Kolkovska.* Rechnik na novite dumi i znacheniya v balgarskiya ezik. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Pernishka, Blagoeva, Kolkovska 2010: *Pernishka, E., D. Blagoeva, S. Kolkovska.* Rechnik na novite dumi v balgarskiya ezik (ot kraya na XX i nachaloto na XXI vek). Sofia, Nauka i izkustvo.
- Petrova 2010: *Petrova, N. V.* Jevoljucija ponjatija „precedentnyj tekst“. – Vestnik Irkutskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta, s. 176–182.
- Petrova, Denizov 2014: *Petrova, R., B. Denizov.* Za predsedentnite tekstove i lingvokulturologiyata. – Nauchni trudove na Rusenskiya universitet, t. 53, seria 5.2, s. 204–210.
- RBE 2001: Rechnik na balgarskiya ezik. T. 1 (A–B). 2. dop. i prerab. izd. Sofia, AI “Prof. Marin Drinov”, ET “EMAS”.
- RBE 2006: Rechnik na balgarskiya ezik. T. 3 (G–Deyatel). 2. dop. i prerab. izd. Sofia, AI “Prof. Marin Drinov”, ET “EMAS”.
- Sknarev 2014: *Sknarev, D. S.* Neofrazeologizm kak sredstvo sozdanija obraza v reklamnom diskurse. Jelektronnyj nauchnyj zhurnal Sovremennye problemy nauki i obrazovanija, 4. <<https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14127>> (data na dostup: 23.01.2018).
- Sosnowski, Blagoeva, Tymoshuk 2018: *Sosnowski, W., D. Blagoeva, R. Tymoshuk.* New Bulgarian, Polish, and Ukrainian phraseology and language corpora. – Cognitive Studies/Études Cognitives, 18, pp. 1–14. <<https://doi.org/10.11649/cs.1768>>.
- Stepanova 2011: *Stepanova, L.* (red.) Slovar' novej russkoj leksiki i frazeologii. Olomouc.
- Val'ter 2008. *Val'ter, H.* Protsessy neologizatsii v sovremennoj russkoj i slavjanskoj frazeologii. – Przegląd Rusycystyczny, 4, s. 27–39.

РЕЗЮМЕ

Обект на анализ статията са новите фразеологични единици, навлезли в български език в края на 20. и началото на 21. век. За съпоставка е привлечен рус-

ки езиков материал. Разглеждат се най-активните механизми за формиране на нови фразеологизми и се представят източниците за обогатяване на българския и руския фразеологичен фонд. Обръща се внимание на активни процеси като експанзията на новата разговорна фразеология, проникването в общоупотребимия език на фразеологизми от различни социолекти, от езика на рекламата, от медийния и политическия дискурс, от определени субстандартни пластове. Отделено е място и на калкирането на фразеология от някои западноевропейски езици (предимно от английски) като проява на езиковата глобализация.

Ключови думи: фразеология, неофразеологизми, български език, руски език

✉ *Проф. д-р Диана Благоева*

Секция за българска лексикология и лексикография

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Prof. Diana Blagoeva, PhD*

Department of Bulgarian Lexicology and Lexicography

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria

Публикувано: 28 юни 2019